

Kukavo gegutė, kukavo ilgai – jai atliepė girių jausmingi aidai

Rec.: Vytautas Michelkevičius, Aldis Gedutis, *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2025. – 368 p. ISBN 978-609-447-423-1

Kęstutis Šapoka

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Martynas Mažvydas National Library of Lithuania

kestutis.sapoka@lnb.lt

Santrauka. Aptariamoje Vytauto Michelkevičiaus ir Aldžio Gedučio monografijoje „Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius“ (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2025) keliami mokslinio ir meninio žinojimų epistemologijos klausimai, aiškinamasi meno doktorantūros ir meninio tyrimo galimos pozicijos akademinėje sistemoje. Analizuojant mokslinio ir meninio žinojimų ypatumus, skirtumus bei galimus sąlyčio taškus pasitelkiamos sociologinės, loginio pozityvizmo, edukologijos ir reliatyvistinės mokslo filosofijos koncepcijos. Monografijoje aptariamų mokslinio ir meninio žinojimų galimi sąlyčio taškai aptinkami epistemologinio transdiscipliniškumo lygmenyje, kuriame šių dviejų žinojimų kūrimo būdai nėra griežtai atskirti, veikiau – sąveikaujantys, papildantys vienas kitą. Lyginant su užsienio pavyzdžiais, monografijoje atskleidžiama ir išskleidžiama Vilniaus dailės akademijos meno doktorantūros, meninio tyrimo ir meno krypties disertacijos rengimo konceptuali logika ir administracinė struktūra. Recenzijoje parodoma, kad monografijos praktiniuose („Praktikos“ ir „Poveikiai“) skyriuose, kuriuose pagrindžiama meninio tyrimo vidinė logika ir ideologija, neretai fiksuotini loginiai prieštaravimai. Kuriamas meninio tyrimo eksperimentinis ir avangardinis įvaizdis ne visada sutampa su jam priešinga orientacija į meno institucijų sistemos konjunkturą, atitinkamus „meno per karjerą“ hierarchinius modelius. Šis prieštaravimas aiškintinas akademinio tyrimo ir lobizmo naratyvų nesuderinamumu.

Reikšminiai žodžiai: meninis tyrimas, meninis žinojimas, mokslinis žinojimas, epistemologijos politika, šiuolaikinio meno institucijos, Vilniaus dailės akademijos meno doktorantūra.

The Cuckoo Cuckoed for a Long Time

Review of: Vytautas Michelkevičius, Aldis Gedutis, *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2025. – 368 p. ISBN 978-609-447-423-1

Abstract. The monograph *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius* [Songs of the Cuckoo: On the Knowledge, Practices and Impacts of Artistic Research; 2025] by Vytautas Michelkevičius and Aldis Gedutis raises epistemological questions of scholarly and artistic knowledge and explores the possible place of doctoral studies in art and artistic research in academia. When analyzing the peculiarities, differences and possible points of contact between scholarly and artistic knowledge, the authors of the monograph employ logical positivism, sociological, educational and relativistic concepts of philosophy of science. The possible points of contact between scholarly and artistic knowledge discussed in the book are found at the level of epistemological transdisciplinarity, where the methods of producing the two types of knowledge are not strictly separated; on the

Received: 05/03/2026. **Accepted:** 14/04/2026.

Copyright © 2026 Kęstutis Šapoka. Published by the [Martynas Mažvydas National Library of Lithuania](#).

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#) (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

contrary, they interact and complement each other. Compared with foreign examples, the monograph reveals and unfolds the conceptual logic and administrative structure of the Vilnius Academy of Arts doctoral studies in art, artistic research and the preparation of a dissertation. The reviewer notes that in the practical sections of the monograph (“Practices” and “Impacts”), which validate the internal logic and ideology of artistic research, logical contradictions are often detected. The experimental and avant-garde image of artistic research does not always coincide with the opposing orientation towards the common practice in the art institutional system and the corresponding hierarchical models of “art through career.” This contradiction is explained by the incompatibility of the narratives of academic research and lobbying.

Keywords: artistic research, artistic knowledge, scholarly knowledge, epistemological politics, contemporary art institutions, Vilnius Academy of Arts doctoral studies in art.

Knygos dizaineris – Jurgis Griškevičius

Vytautas Michelkevičius, Aldis Gedutis, *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2025. – 368 p. ISBN 978-609-447-423-1

Vietoj įvado: monografija kaip meninio tyrimo legitimavimo priemonė

Vytauto Michelkevičiaus ir Aldžio Gedučio monografija „Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius“¹ yra ilgamečio domėjimosi meniniu tyrimu rezultatas, apibendrinantis seriją tyrimų² ir mokslinių straipsnių rinktinių³. Pirmą kartą terminą *meninis tyrimas*, anot paties V. Michelkevičiaus, jis paminėjo 2007 m. kuruotos parodos

¹ Michelkevičius, V.; Gedutis, A. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2025. Šios recenzijos pavadinimas „Kukavo gegutė, kukavo ilgai – jai atliepė girių jausmingi aidai“ pasiskolintas iš Maironio eilėraščio „Kukavo gegutė“: Maironis. Kukavo gegutė. In: *Maironio raštai*, t. 1: Lyrika [šeštoji laida]. Kaunas: „Raidės“ spaustuvė, 1927, p. 24. Taip pat prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0004201154> [žiūrėta 2026-03-05].

² Žr. Gedutis, A. Meninis tyrimas: kaip „supiršti“ mokslą ir meną? *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2015, t. 79: Meninis tyrimas: teorija ir praktika = Artistic Research: Theory and Practice / sudarytojas V. Michelkevičius, p. 15–29, taip pat prieiga per internetą: https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_79/1_str_gedutis_79.pdf [žiūrėta 2026-03-05]; Michelkevičius, V. *Meninio tyrimo suvesti: žinojimo kontūrais*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016; Michelkevičius, V. *Mapping Artistic Research: Towards Diagrammatic Knowing* / Translation from Lithuanian by J. Dobriakov. Vilnius: Vilnius Academy of Arts Press, 2018; *Diagraminės vaizduotės atlasas: žemėlapiai tyrimuose, mene ir edukacijoje = Atlas of Diagrammatic Imagination: Maps in Research, Art and Education* / sudarytojai L. Michelkevičė, V. Michelkevičius. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2019; Gedutis, A.; Michelkevičius, V. Meninis tyrimas: gegužiukas svetimame lizde ar epistemologiškai pagrįsta tyrimo strategija? *Problemos*, 2021, t. 100, p. 167–179, <https://doi.org/10.15388/Problemos.100.13>; Gedutis, A.; Michelkevičius, V. „Argumentum ornithologicum“: kaip sparnuočių metaforos padeda geriau suprasti meninį tyrimą. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2022, t. 51, Nr. 2, p. 55–72, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2022.2.37>; *Opapa, meno doktorantūra?!: pokalbiai prie Vilnelės apie mokslą ir meną* / sudarytojas V. Michelkevičius. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla ir Doktorantūros skyrius, 2023, taip pat prieiga per internetą: <https://www.vda.lt/lt/doktorantura/leidiniai/opapa-meno-doktorantura> [žiūrėta 2026-03-05].

³ Žr. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2023, Vol. 109: The Uses and Abuses of Artistic Research in Post-Disciplinary Academia = Meninio tyrimo džiaugsmas ir negandos post-disciplininėje akademijoje / sudarytojai V. Michelkevičius, A. Gedutis. Taip pat prieiga per internetą: <https://aaav.vda.lt/journal/issue/view/aaav109> [žiūrėta 2026-03-05]; *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2015, t. 79: Meninis tyrimas: teorija ir praktika = Artistic Research: Theory and Practice / sudarytojas V. Michelkevičius. Taip pat prieiga per internetą: <https://leidykla.vda.lt/leidinys/1293521618/meninis-tyrimas-teorija-ir-praktika-artistic-research-theory-and-practice-2015-79> [žiūrėta 2026-03-05].

kataloge „Fotografijos, istorijos, žemėlapiai“⁴. Tačiau meninio tyrimo sampratą aktyviai populiarinti, akademiškai legitimizuoti ir institucionalizuoti V. Michelkevičius pradėjo daugmaž prieš dešimtmetį.

Filosofinės, sociologinės, meninės mokyklos ir srovės paprastai yra kildinamos iš intelektualų simbolinės sąveikos, kai susiburia grupė, vienijama idėjų, mąstymo būdų, kalbėjimo ir elgesio normų, kurios išoriniams individams gali būti nematomos. Tačiau tam, kad grupė būtų atpažįstama kaip „grupė“ už savo pačios ribų, ji turi suformuoti idėjinę programą, ją reprodukuoti ir konkuruoti su kitomis grupėmis⁵.

Kodėl vienos sutelktos grupės tampa sėkmingomis teorinėmis ar meninėmis mokyklomis, o kitos – nunyksta dar iki specializacijos ir (mokslinės) mokyklos įsiteisinimo stadijos? Grupės sėkmę ar nesėkmę gali lemti vidinės arba išorinės priežastys – koncepcijų originalumas ar neoriginalumas, idėjinio ar organizacinio lyderio aktyvumas arba šio lyderio praradimas, idėjų sklaidos galimybės, prieigos prie finansinių resursų buvimas ar nebuvimas, politinės konjunktūros specifika platesne prasme ir panašūs dalykai. Sutelkta grupė turi turėti intelektualinį (-ius), organizacinį (-ius) lyderį (-ius), institucinį tyrimų ir specialistų rengimo centrą bei galimybę skleisti grupės ideologiją. Naratyvinė konjunktūra apskritai yra vienas svarbiausių veiksnių, formuojančių ir vienijančių intelektualų, iš dalies ir menininkų, tinklus, nes jie formuojasi kalbėjimo ir mokymo pagrindu⁶. Jei šis formavimasis būna sėkmingas, sutelkta grupė specializuojasi ir galop tampa mokykla.

Meninio tyrimo kaip meno doktorantūros pagrindo genezė Lietuvoje (nagrinėjant šioje recenzijoje aptariamą monografiją, turima omenyje meno doktorantūra Vilniaus dailės akademijoje (VDA)), laikytina maždaug įpusėjusia arba jau krypstančia link mokyklos į(si)teisinimo stadijos. Meninis tyrimas yra VDA meno doktorantūros sudedamoji dalis, VDA veikia specialistų rengimo centras ir jame, centre yra susibūrusi sutelkta grupė. O svarbiausia – ši grupė turi intelektualinį ir organizacinį lyderį V. Michelkevičių⁷, kuris labiausiai rūpinasi grupės ideologinio turinio skleidimu, grupės vartimu mokykla. Taigi aptariama monografija (V. Michelkevičiaus parašyta kartu su filosofu Aldžiu Gedučiu⁸) aktyviai dalyvauja mokyklos genezės ir į(si)teisinimo procesuose.

Monografijoje dėmesys sutelkiamas į mokslinio žinojimo arba administracinės politikos epistemologijos klausimus, meninio tyrimo galimas pozicijas šioje ideologinėje dinamikoje. Veikalą „pusiau rimtu pavadinimu“⁹ (taip teigia jo autoriai) galima skaityti kaip atskirą visumą, bet galima laikyti ir platesnio semantinio tinklo grandimi. Joje ryškėja du – *akademinių tyrimo ir lobizmo* – sąlygiški tekstiniai lygmenys.

1. Akademinis tyrimas

1.1. Sukeistinimas

Monografija pradeda nuo „sukeistinimo“ – skyriumi „*Argumentum ornithologicum: geresnio meninio tyrimo supratimo link*“. Norėdami nusakyti, kas yra meninis tyrimas ir kokia jo vieta platesnėje

⁴ Plačiau žr. Pažvelgti į problemas per menininkų vaizduotę: pokalbis su Vytautu Michelkevičiumi / kalbėjosi Ramunė Balevičiūtė. *7 meno dienos*, 2020, gegužės 22 d., Nr. 20 (1341), p. 4–5. Taip pat prieiga per internetą: https://www.7md.lt/tarp_disciplinu/2020-05-22/Pazvelgti-i-problemas-per-menininku-vaizduote [žiūrėta 2026-03-05]. Parodą lydėjo ir straipsnių rinkinys: *Fotografijos, istorijos, žemėlapiai: foto/karto/istorio/grafijos = Mapping Lithuanian Photography: Histories and Archives* / knygos sudarytojai ir projekto kuratoriai – V. Michelkevičius, A. Narušytė, L. Michelkevičė. Vilnius: Mene, 2007.

⁵ Plg. Mullins, N. C. *Theories and Theory Groups in Contemporary American Sociology*. New York: Harper & Row, 1973, p. 106.

⁶ Plg. p. 257.

⁷ Dr. Vytautas Michelkevičius yra VDA profesorius, tyrinėjantis ir praktikuojantis meninį tyrimą kaip kuratorius, menininkas ir edukatorius.

⁸ Dr. Aldis Gedutis yra ilgametis Klaipėdos universiteto dėstytojas, specializuojasi humanitarinių ir socialinių mokslų filosofijos, (mokslinio) žinojimo sociologijos bei meninio tyrimo epistemologijos srityse, taip pat jis – garsovaizdžių entuziastas. Plačiau žr. KU filosofas A. Gedutis miesto žavesį pažįsta per garsus. *Klaipėdos universitetas*, 2025 m. gruodžio 4 d. Prieiga per internetą: <https://www.ku.lt/lt/naujienos/ku-filosofas-a-gedutis-miesto-zavesi-pazista-per-garsus> [žiūrėta 2026-03-05]. Taip pat žr. Gedutis, A. Klaipėdos garsovaizdis (I): (ne)girdėtas miestas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2017, t. 38, Nr. 1, p. 117–130, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2016.1.10313>; Gedutis, A. Klaipėdos garsovaizdis (II): (iš)klausytas miestas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2017, t. 39, Nr. 2, p. 99–116, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2016.2.10819>.

⁹ Michelkevičius, V.; Gedutis, A. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, p. 13.

skirtingų mokslų ir menų sistemoje, monografijos autoriai pasitelkia netikėtą *ornitologinį* filtrą. Žaisdami Jorge'ės Luiso Borgeso apsakymo *Argumentum ornithologicum* (lot. „ornitologinis argumentas“) pavadinimu, autoriai transformuoja galimus *ontologinius* argumentus į *ornitologinius*. Taip elgdami jie stengiasi išvengti tiek pozityvistinės, tiek ir metafizinės (filosofinės) tradicijos įtakos, bet kliaujasi *ornitologinės* metaforos logika.

Žiūrint įprastu, arba, kaip monografijos autoriai teigia, „mokslo teritorijos senbuvį“¹⁰, „akademinių tradicionalistų“¹¹ žvilgsniu, tikėtina, gali būti nefiksuojami ir netgi nesuprantami svarbūs konceptualūs meninio tyrimo niuansai. Tokiu atveju meninis tyrimas, pretenduodamas į vietą (statusą, finansavimą ir t. t.) vadinamojoje mokslo teritorijoje, tarsi netenka galimybės pateikti savų ir savitų argumentų. *Sukeistinimas per ornitologinę metaforą* būtent ir sukuria tiems argumentams savą bei savitą platformą. Taigi, *paukščių pasaulio* skyrius išjudina perdėm sustabarėjusias mąstymo funkcijas ir netikėtu kampu, kiek ironiškai atveria mokslinio žinojimo tam tikras klišes, išryškina epistemologijos sistemos administracinės politikos niuansus.

1.2. Mokslinis žinojimas vs. meninis žinojimas?

Kitame monografijos skyriuje „Žinojimai“ sukeistinio nebelineka ir pereinama prie mokslo filosofijai ir sociologijai įprastesnės akademinės argumentacijos. Čia gilinamasi į mokslinio žinojimo ir meninio žinojimo savitumą, klausiami, ar meninis žinojimas laikytinas *žinojimu*, tolygiu moksliniam? Pradedama nuo vokiečių sociologo Maxo Weberio mokslo sociologijos, aptariančios skirtumą tarp meninio ir mokslinio darbo. M. Weberio požiūriu (formuluojama fakto ir vertės perskyra, žinoma kaip mokslo vertybinio neutralumo problema¹²), mokslinis žinojimas turėtų būti neutralus, operuojantis vien faktais, taigi objektyvus, nesaistomas moralinių vertinimų. Menininkai nėra ir negali būti neutralūs, nes yra susaistyti „grožio“, t. y. vertybinės (ir moralinės), problematikos. Be to, mokslas progresuoja, o menas – ne: mokslinės hipotezės nuolat paneigia vienos kitas, vystosi, o „meno šedevras“ negali būti pranoktas, todėl jis yra amžinas savo tobulume. Kitų epochų menas ne paneigia ankstesnių epochų meno šedevrus, ne juos pranoksta, bet sukuria savus šedevrus¹³.

Toliau monografijos autoriai pasitelkia Rudolfo Carnapo loginio pozityvizmo pavyzdį. R. Carnapas, kaip ir kiti Vienos ratelio nariai, meno nepriskyrė žinojimui todėl, kad menas neoperuoja loginiais argumentais, empiriniais faktais. O menininkai neteigia ko nors tokiu būdu, koku teigia mokslininkai; menininkai *išreiškia*. Beje, R. Carnapas metafiziką taip pat laikė artimu meninei kūrybai (labiau negatyvia prasme) reiškiniu, kuriuo nieko konkretaus nepasakoma, bet *išreiškiamos* kažin kokios jausenos. Kita vertus, V. Michelkevičiaus ir A. Gedučio teigimu, tokiu būdu metafizika tampa potencialia teritorija, kurioje „įmanomas mokslo ir meno susitikimas ir (ar) susidūrimas“¹⁴. Atsiranda galimybė „meniniam tyrimui“. Tiesa, loginiai pozityvistai siekė filosofiją (kaip mokslą) išvalyti nuo metafizikos, su kuria išnyktų ir meninis tyrimas kaip reiškinys.

Atsižvelgiant į tai, monografijoje toliau ieškoma mokslinio ir meninio žinojimo sąsajų. Jų ieškodami monografijos autoriai pasitelkia kito Vienos ratelio atstovo – mokslo filosofo, sociologo Otto Neuratho – požiūrį. O. Neurathas mokslą taip pat laikė vieninteliu žinojimo būdu, bet jame jis paradoksaliai suteikė tam tikrą vietą ir netgi svarbą „meninėms priemonėms“, pavyzdžiui, vizualinėms ir grafinėms schemoms, aiškinamiesiems piešiniams. Anot O. Neuratho, vaizdinė kalba taip pat gali tapti (mokslinio) žinojimo

¹⁰ *Ibidem*, p. 29.

¹¹ *Ibidem*, p. 32.

¹² Plačiau apie skirtingas mokslo vertybinio neutralumo principo sampratas ir jų palyginimą su M. Weberio formuluote žr. Norkus, Z. Mokslo vertybinio neutralumo problema XX a. filosofijoje (M. Weberis, analitinė mokslo filosofija ir metaetika, kritinė teorija). *Problemos*, 2001, t. 59, p. 9–40, <https://doi.org/10.15388/Problemos.2001.59.6829>.

¹³ Michelkevičius, V.; Gedutis, A. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, p. 74.

¹⁴ *Ibidem*, p. 81.

dalimi ir tam tikrais atvejais – netgi „akceleratoriumi“¹⁵. Tad vadinamosios vaizdinės meninės aiškinaimosios priemonės gali būti žinių kūrimo dalimi.

Monografijos autoriai pasitelkia ir filosofo Thomo Samuelio Kuhno mokslotyra. T. S. Kuhnas, skirtingai nuo Vienos ratelio narių, tarp mokslininkų ir menininkų įžiūrėjo kur kas daugiau panašumų. Anot T. S. Kuhno, ir vieni, ir kiti siekia specifinio tikslo, sprendžia savitus galvosūkius. Tiesiog tai, kas menininkui yra tikslas (estetinis objektas), mokslininkui yra labiau priemonė, ir atvirkščiai. Be to, anot monografijos autorių, T. S. Kuhnas atkreipė dėmesį, jog ne tik mokslas ir mokslininkai yra susiskirstę į mokyklas, bet ir menininkai yra susiskirstę į stilius, judėjimus, savas mokyklas. Ir vieni, ir kiti, remdamiesi ankstesnėmis mokyklomis, kuria savitas, naujas mokyklas ir paradigmas¹⁶. Pažymima, kad ir patiems mokslininkams yra būtinas *kūrybiškumas*. Maža to, ne tik menininkai interpretuoja pasaulį – gamtos moksluose taip pat yra svarbus hermeneutinis, interpretacinis segmentas.

Vertėtų atkreipti dėmesį į dar vieną mokslo ir meno sąlyčio tašką, kuris monografijoje neminimas. Tai šveicarų psichiatro Hermanno Rorschacho 1921 m. sukurtas projekcinis testas, dar vadinamas Rorschacho rašalo dėmių testu. Tai dešimt standartizuotų ir sudubliuotų rašalo dėmių (penkios – monochrominės, penkios – spalvotos; jos yra tarsi abstraktūs kūriniai), kurios rodomos asmeniui, o jis spontaniškai nupasakoja jam kylančias asociacijas. Taip įsiskverbama į vaizduotę – asmens atsakymai suteikia žinių apie jo neįsisąmonintus psichikos procesus, iškelia į paviršių iki tol užlėptus, latentinius emocinius, neretai patologinius, turinius. Šiam psichoasociatyviam principui artimi, pavyzdžiui, XX a. pirmos pusės siurrealistų praktikuoti „automatinio, neįsisąmoninto rašymo ir piešimo“ metodai. Tiesa, pirmuoju atveju siekiama diagnostinių, antruoju – estetiinių tikslų. Taip pat būtų galima priminti *meno*, arba konkrečiau – *dailės terapijos*, transdisciplininį reiškinį, apie kurio galimas sąsajas su *meniniu tyrimu* monografijoje neužsimenama. *Dailės terapija*, kaip ir meninis tyrimas, pamažu skinasi kelią į vadinamąją akademiją, taip pat ir konkrečiai į VDA (šiuo atveju – Kauno fakultete)¹⁷.

Monografijos autoriai, artėdami prie mokslo ir meno (žinojimo būdų) sampynos, aptaria tų teoretikų, kurie apskritai linkę panaikinti mokslo ir meno (žinojimo) ribas, idėjas. Tam pasitelkiamas, pavyzdžiui, šveicarų menininko ir edukatoriaus Serge'o Staufferio 1976 m. paskelbtas manifestas „Menas kaip tyrimas“. S. Staufferis, remdamasis reliatyvistine meninio ir mokslinio žinojimo samprata, jas susiejo dialektiniame lygmenyje ir siūlė tarsi naują mokslo ir meno darinį, kaip savotišką socialinių verčių kūrimo būdą. Anot S. Staufferio, menas, kaip ir mokslas, „kuria naujas žinias ir daro socialinį poveikį“¹⁸.

Toks staigus šuolis nuo gamtamokslinių argumentų ir loginio pozityvizmo prie meno edukacijos atrodo galbūt kiek per staigus. Šios recenzijos autorius prisimena, kaip doktorantūros studijų viename seminare taip pat yra „stryktelėjęs“ loginėje grandinėje, ir dėstytojas filosofas iš karto griežtai įspėjo, kad nevalia iš *skirtingų mąstymo ir argumentacijos paradigimų* daryti mišrainės, nes taip galima tiek paneigti ką nori kaip nori, tiek ir įrodyti ką nori kaip nori! Tiesa, šis akademikas šiandien jau laikomas „akademiniu tradicionalistu“.

Toliau pasitelkiamas mokslo filosofijos atstovo Paulo Karlo Feyerabendo „metodologinis anarchizmas“, „mokslo kaip meno“ koncepcija. P. K. Feyerabendas teigė, jog ir vadinamieji racionalūs mokslo argumentai, principai yra pakankamai abstraktūs ir neretai įsiterpia į vaizduotės ribas. Mokslas nėra duotas grynuoju objektyviu metodologiniu pavidalu – jis supaprastina, aiškina, simbolizuoja, netgi įsivaizduoja ir kuria. Idėjos – mokslinės ar meninės (netgi pačios kvailiausios), – anot P. K. Feyerabendo, yra vertingos

¹⁵ *Ibidem*, p. 88.

¹⁶ *Ibidem*, p. 91–92.

¹⁷ Užuominą į *meninio tyrimo* ir *dailės terapijos* galimą sąlytį pavyko rasti 2023 m. publikuotame aptariamose monografijos autorių sudarytame straipsnių rinkinyje, skirtame meniniam tyrimui. Žr. Sivanesan, S. Karaoke Theory / Karaoke Therapy. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2023, Vol. 109: The Uses and Abuses of Artistic Research in Post-Disciplinary Academia = Meninio tyrimo džiaugsmas ir negandos post-disciplininėje akademijoje / sudarytojai V. Michelkevičius, A. Gedutis, p. 192–213, <https://doi.org/10.37522/aaav.109.2023.166>.

¹⁸ Michelkevičius, V.; Gedutis, A. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, p. 97.

ir vienaip ar kitaip papildo *žinojimą* apskritai. Mokslininkas teigė, jog ribos tarp mokslo ir meno principų vis dėlto egzistuoja, bet neegzistuoja šiuos principus skirianti viena „riebi linija“¹⁹. Remdamiesi P. K. Feyerabendu, V. Michelkevičius ir A. Gedutis išsako esminę monografijos (ir skyriaus „Žinojimai“) tezę: mokslo ir meno *žinojimas* dažniausiai yra atskiriamas administraciniame lygmenyje – „susipriešinimas sietinas su egzistuojančia administracine sistema, o ne su realiomis menų ir mokslų praktikomis“²⁰.

1.3. Meninio tyrimo epistemologinis statusas

Toliau monografijos autoriai kiek pakreipia žiūros perspektyvą ir pereina konkrečiai prie meninio tyrimo epistemologinio statuso – ne vien akademinio, bet ir socialinio bei politinio. Tam autoriai palieka gamtamokslinį, pozityvistinį, netgi filosofinį siaurąją prasme lauką ir dėmesį sutelkia į administracinę arba ideologinę švietimo ir (ar) akademinės sistemos struktūrą. Aiškinama (si) „tyrimo“ samprata ir apibrėžtys pagal (mokslinio) tyrimo administracinius klasifikatorius. „Tyrimo“ apibrėžimai – ko ir buvo galima tikėtis – stipriai veikiama įvairių socialinių ir ideologinių faktorių. Ypač stiprus ir neadekvatus (bent Lietuvoje) yra gamtamokslinių principų ir tikslų mechaniškas projektavimas humanitariniams ir socialiniams mokslams²¹.

Monografijos autoriai pirmiausia gilinasi į „žinojimo“ apibrėžimą gamtos ir tiksluosiuose moksluose, vėliau – socialiniuose ir humanitariniuose moksluose. Pasitelkiama *episteminio neteisingumo* (angl. *epistemic injustice*) koncepcija, kurios laikantis tam tikrais „žinių ar informacijos tiekėjais“ nepasitikima dėl jų socialinio, lyties, religinio, rasinio ar kitokio statuso²². Paprasčiau tariant, *episteminis neteisingumas* yra *išankstinis nusistatymas*. V. Michelkevičiaus ir A. Gedučio teigimu, meniniu tyrimu aprioriškai nepasitikima, nes prie žodžio „tyrimas“ yra pridurtas žodis „meninis“.

Vis dėlto, monografijos autorių teigimu, meninis tyrimas, kaip ir menas apskritai, kuria specifines žinias, kurių negalima tiesiogiai sutapatinti su moksliniu žinojimu. Tačiau reikia atsižvelgti į „žinojimo“ ir „tyrimo“ kriterijų istorinę kaitą (XXI a. šios sampratos dar sparčiau kinta), į kriterijų procesualumo sampratą, kurioje meninis tyrimas trina tradicines (administracines) epistemologines ribas ir akademinėje žinojimo sistemoje tampa savitu *transreiškiniu*. Kartu monografijos autoriai pažymi, jog meninis tyrimas nėra tapatus netgi menotyrai, nes:

[...] menotyros tyrimo objektas yra meno praktikos ir jų rezultatai (meno kūriniai), o meninio tyrimo objektas gali būti įvairiausi su pasauliu ir gyvenamąja aplinka susiję, taip pat ir kitus mokslus dominantys klausimai.²³

Taigi, „menotyros tyrimų objektas yra menas, o meninio tyrimo objektas yra kažkas kita“²⁴.

1.4. Kaip meninis tyrimas veikia praktiškai?

„Prasklaidę ontologinius ir epistemologinius brūzgynus“²⁵ trečiajame monografijos skyriuje „Praktikos“ autoriai stebi ir parodo, kaip meninis tyrimas veikia praktiškai. Dėmesys sutelkiamas į disciplinų (moksluose, taip pat vaizduojamuosiuose menuose) genezę – per *tarpdiscipliniškumą* į *transdiscipliniškumo* sampratą. Iš pradžių apibrėžiama tradicinė *disciplinų* samprata, tada takesnė *tarpdiscipliniškumo* kategorija, ir

¹⁹ *Ibidem*, p. 101.

²⁰ *Ibidem*, p. 101.

²¹ Šios problemos eksplikavimą ir jos galimus sprendimų būdus žr. Adomėnas, M.; Ališauskas, V.; Petrauskas, R.; Putinaitė, N.; Tamošaitis, M. *Lietuvos humanitarinių mokslų Raudonoji knyga*. Vilnius: [M. Tamošaitis], 2019; Gedutis, A.; Kraniuskauskas, L. *Socialinių ir humanitarinių mokslų vertinimo praktikos Lietuvoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2013.

²² Michelkevičius, V.; Gedutis, A. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, p. 119.

²³ *Ibidem*, p. 139.

²⁴ *Ibidem*, p. 181.

²⁵ *Ibidem*, p. 133.

galiausiai – *transdiscipliniškumo*, „transgresuojančio per skirtingas mokslo ir meno sritis“²⁶, modelis. Jame ir išsietktų meninis tyrimas. Nегana to, daroma „paslauga“ humanitariniams mokslams – teigiama, kad:

[...] iki šiol jie [humanitariniai mokslai – K. Š.] atliko ribinio žinojimo funkciją visoje mokslo sistemoje ir daugiausia buvo kvestionuojamos jų epistemologinės prielaidos bei tyrimų metodologijos, o dabar šią vietą po truputį užima savo prigimtimi transdisciplininis meninis tyrimas.²⁷

Monografijos autoriai skiria šiek tiek dėmesio ir meno sampratai. Jie pažymi, jog „meno susiskirstymą pagal meno disciplinas pakeitė diskursyvumo paradigma“²⁸ – tiksliau tariant „prioretizavimas tam tikros temos ir (ar) problemos, kurias tam tikri meno kūriniai ar projektai lietė arba analizavo“²⁹. Aptariama vadinamojo tarpdisciplininio meno Lietuvoje genezė, kurios viršūnė – atskira finansavimo eilutė tarpdisciplininiam menams Lietuvos kultūros tarybos finansuojamų sričių sąrašė. Glaustai paliečiamas ir tarpdisciplininio meno santykio su šiuolaikiniu menu klausimas.

Pažymima, kad tarpdisciplininis menas šiandien gali būti vadinamas ir *postdisciplininiu*. *Postdiscipliniškumo* principas (beje, ir moksluose) „neatakuoja disciplinų ir neneigia jų egzistavimo, bet teigia, kad susitelkimas ties konkrečiau reiškiniu analize yra svarbesnis nei disciplininiai principai ir jų ribotumas ar nelankstumas“³⁰. Terminais *transdisciplininis* ir *transepisteminė bendruomenė* (jau minėta „sutelkta grupė“) monografijos autoriai šiuo atveju atskiria ir išskiria meninį tyrimą ne tik iš tradicinių (humanitarinių) mokslų disciplinų, bet ir iš tarpdisciplininių / postdisciplininių meninių praktikų.

1.5. Meno disertacijos (ne)tekstinė išraiška

Per *transepisteminių bendruomenių*, derinančių įvairius žinojimo būdus, koncepciją, monografijos autoriai pereina prie dar konkretesnio – meno disertacijos kaip meninio tyrimo išraiškos specifikos – klausimo. Pripažįstama, kad, pavyzdžiui, VDA meno disertacijos forma ir struktūra nėra labai aiškiai ir griežtai apibrėžtos, todėl atsakyti į klausimą – meno projektą ar meno disertaciją gina doktorantūros studijas baigiantis asmuo – nėra taip paprasta. Monografijoje suformuluojami trys klausimai: 1) kaip turėtų būti vertinama meno disertacija; 2) kaip norėtų būti vertinami, už ką norėtų būti vertinami meno doktorantai; 3) kaip išties yra vertinama meno disertacija, remiantis recenzentų, gynimo komiteto narių atsiliepimais³¹.

Bandydami atsakyti į šiuos klausimus, monografijos autoriai nusako įvairias prasmines „lokacijas“, administracinius išėjimo taškus, kurie padėtų (skaitytojui) susidaryti tam tikrą meninio tyrimo ir meno disertacijos modelį. Disertacija, bent jau humanitariniuose (ir socialiniuose) moksluose visada yra tekstas, kuriame laikomasi tam tikros mokslinės logikos, akademinio protokolo. Monografijos autoriai klausia: ar meno disertacija būtina turi būti tekstinė? Ar negali būti ginama netekstinė disertacija, kuriai būtų būdinga sava logika, sava argumentacija? „Ar jau dabar galime (susi)kalbėti vaizdais, garsais ir judesiais ir taip perteikti žinias? Kaip meniniai tyrimai atrodytų 2052 m.“³² O jeigu vis dėlto meno disertacijos išraiška privalo būti tekstinė, tai gal teksto logika gali būti kitokia nei įprastose humanitarinių mokslų disertacijose (pavyzdžiui, dailėtyros)?

Beje, dar šio teksto autoriaus studijų laikais, XX a. dešimto dešimtmečio antroje pusėje, VDA buvo įvestas naujas ir neįprastas reikalavimas praktinių meno specialybių studentams magistro kvalifikacinį laipsnį įgyti ginantis ne tik praktinį-meninį, bet ir baigiamąjį *teorinį* darbą! Pirmi keleri metai, bent jau

²⁶ *Ibidem*, p. 149.

²⁷ *Ibidem*, p. 129.

²⁸ *Ibidem*, p. 151.

²⁹ *Ibidem*, p. 152.

³⁰ *Ibidem*, p. 169.

³¹ *Ibidem*, p. 194.

³² *Ibidem*, p. 227.

Tapybos katedroje, buvo gana savotiški – būsimi dailininkai / menininkai neturėjo žalio supratimo, kas yra teorinis rašto darbas, užtat nestokojo vaizduotės ir pasitikėjimo savimi!

Atsimenu vieną „esė“, kuriame studentas, išrądęs „nuosavą dailėtyrą“, suskirstė VDA Tapybos katedros dėstytojus-tapytojus į „holokaustinės“ (*sic!*) ir „falokaustinės“ (*sic!*) tapybos sroves (Tapybos katedroje buvo ne juokais išsižadusių)! Ilgainiui praktinių specialybių studentų rašto darbai pradėti kreipti link griežčiau formalizuotų akademinų reikalavimų, o kartu atsirado dar ir meno doktorantūra³³. Būsimų dailininkų teorinių diplominių darbų gynimo metu neretai kildavo polemika – dėstytojais-dailininkais „gindavo“ praktinių specialybių studentus, aiškindami, kad dailininkams teorinių darbų rašyti nederėtų! Teoretikai – daugiausia VDA Filosofijos katedros³⁴ dėstytojai – turėdavo tvirtą savo nuomonę. Prisimenu, kaip vienas dėstytojas filosofas ironiškai replikavo, jog „dvidešimties puslapių rašinėlis jautrios dailininko sielos tikrai nesutraumuos“!

1.6. *Emancipuotas teoretikas: išmanantis menininkas ar postdisciplininis agentas?*

Bene didžiausias pagal apimtį yra paskutinis monografijos knygos skyrius „Poveikiai“. Jame autoriai klausia: kas yra meno doktorantūroje meninį tyrimą atliekantis asmuo – emancipuotas teoretikas, išmanantis menininkas ar postdisciplininis agentas?³⁵ Be to, užduodamas pagrįstas klausimas – kodėl menotyrininkai gali gintis disertacijas iš konkretaus menininko kūrybos, bet pats menininkas savo veiklos negali konvertuoti į daktaro mokslo laipsnį?³⁶

Atsakymas kryptų link anksčiau monografijoje aptarto požiūrio į „žinojimą“ – norint įgyti mokslų daktaro laipsnį, privaloma remtis (moksliniu) metodu, privaloma kurti žinias formalizuota tekstine forma, o gautas rezultatas turi būti verifikuojamas visiems suprantamu būdu. Tačiau, monografijos autorių teigimu, ir pačiuose (humanitariniuose) moksluose šie kriterijai ne visada būna skaidrūs, o kai kurių grandžių kartais netgi nepaisoma. Kita vertus, menuose, juo labiau meniniame tyrime, taip pat egzistuoja saviti metodai, generuojamas specifinis žinojimas, kuriamos specifinės žinios, gaunamas rezultatas, kurį tam tikru būdu irgi galima verifikuoti.

Problema ta, jog šie modeliai neatitinka nusistovėjusių akademinų šablonų, perdėm konservatyvaus protokolo. Be to, kaip minėta, monografijos autoriai apeliuoja į epistemologinių disciplinų maišymą ir netgi įvairių (para)mokslinių arba „užmokslinių“ žinojimų (tradicinio gydymo, žolininkystės, šamanizmo, holistinio santykio su gamta ir pasauliu) „reabilitaciją“. Tiesa, šiuo atveju iš mokslo sferos gal vėl per daug lengvai peršokama į sociokultūrinę terpę. Tačiau į epistemologinę politiką ir / kaip kultūrinį reliatyvizmą atkreiptas dėmesys iš dalies laikytinas pagrįstu. Iš tiesų, netgi pačiame griežčiausiame pozityvizme juk gausu ezoterikos!

Monografijos autoriai glaustai pristato meno doktorantūrų ir meninio tyrimo situaciją Vakarų ir Rytų Europoje. Šio teksto autoriui netikėta išvada, jog Vidurio ir Rytų Europos posovietinėse valstybėse meno doktorantūrų situacija kur kas geresnė, o ir statusas aukštesnis negu Vakarų Europoje! Žlugus komunistiniam blokui atsivėrė erdvė švietimo sistemos reformoms ir persitvarkymams. Pastebėtina, kad Šiaurės ir Vakarų Europoje tebegalioja stipri konservatyvi inercija, todėl menininkai ir meno doktorantūra į *akademiją* skinasi kelią dar gana sunkiai. Galiausiai, vėl grįžtama prie (meno) doktorantūros ir (mokslinių) tyrimų rezultatų pristatymo ir apskritai įvairių „doktorantūros kultūrų“ aptarimo. Analizuojami įvairūs doktorantūrų ir doktorantūros studijų rezultatų gynimo (meno disertacijų) modeliai.

³³ Monografijoje rašoma, kad meno doktorantūros programa VDA ir Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje vykdoma nuo 2010–2011 m., o ji atsirado, pasirodo, iš nuo 2002 m. (*sic!*) vykdytos dvejų metų trukmės meno licenciateo programos! Žr. *ibidem*, p. 257. Pirmieji meno projektų (disertacijų) gynimai vyko 2015–2016 metais. Žr. *ibidem*, p. 134.

³⁴ Apytikriai panašiu metu (nepavykus rasti informacijos internete, straipsnio autorius remiasi savo atmintimi) VDA buvo kilęs vidinis administracinis maištas, kuriame labai aktyviai dalyvavo kai kurie Filosofijos katedros dėstytojai. Jiems pralaimėjus šį konfliktą Filosofijos katedra buvo panaikinta.

³⁵ *Ibidem*, p. 229.

³⁶ *Ibidem*, p. 231.

Pasitelkiami mobiliojo ryšio technologijų – 1G, 2G, 3G, 4G, 5G – genezės pavyzdžiai. Metaforiškai remdamiesi šiomis mobiliojo ryšio technologijų kartomis, monografijos autoriai nusako (galimą) meno doktorantūros ir meninio tyrimo genezę. Pavyzdžiui, menininkas, turintis magistro kvalifikacinį laipsnį, gali prisijungti prie akademinės bendruomenės ir gintis tradicinę disertaciją. Tačiau tokiu atveju „išmetama už borto“ jo meninė veikla, be to, neaišku, kuo čia dėtas būtent meninis tyrimas? (1G modelis)³⁷; menininkas gali rašyti disertaciją, iš dalies paremtą jo praktika, bet tokios disertacijos galutinis rezultatas bet koku atveju kreipiamas link tradicinio formalaus „disertabilumo“ (2G modelis)³⁸; menininkų praktika tampa integralia konceptualizuojančia disertacijos dalimi, bet tradicinė tekstinė forma tebedominuoja (3G modelis)³⁹; 4G modelis – kai meninė praktika nebeatsiejama nuo bet kokios refleksijos formos (nebūtinai rašytinės, ji gali būti vaizdinė, garsinė ir t. t.), o doktorantūros studijų metu atliekamas meninis tyrimas įgauna jam vienam būdingą pavidalą ir konceptualizacijos formas⁴⁰; ir, galiausiai, 5G modelyje – „sveiki atvykę į gana futuristinį pasaulį, kuriame menas – tai moksliniai tyrimai, o moksliniai tyrimai – tai menas, [...] meno kūrinį galima ginti kaip disertaciją be jokių papildomų priedų ar komentarų“⁴¹ (bet juk VDA praktinių specialybių katedrose dar sovietmečiu būdavo ginami meno kūriniai be jokių tekstinių priedų ir komentarų?!)

Tiesa, mobiliojo ryšio technologijų raida galbūt per tiesmukai meno doktorantūrą ir meninį tyrimą susieja su „linijiniu“ technologiniu progresu. Technologinis, arba formalus, progresas nebūtinai reiškia *turinio, vertybinį* progresą.

1.7. Apibendrinimas: veikėjo-tinklo teorija

Skaitant monografiją susidaro tarsi *apofatinės* argumentacijos įspūdis – reiškinys apibūdinamas per tai, kuo jis nėra. Viduramžių scholastikoje egzistavo apofatinės mistikos atšaka, pagal kurią Dievas apibūdinamas per tai, kuo jis nėra, koks jis nėra – pavyzdžiui, Dievas nėra materialus, Dievas nėra ribotas, Dievas nėra tiesiogiai pažinamas, Dievas neišsitenka vienoje disciplinoje. Meninis tyrimas aptariamoje monografijoje taip pat:

*[...] nėra konkretus tyrimo protokolas – greičiau jis yra lankstus ir įsiterpia tarp kitų protokolų, strategijų ir kultūrų, taip bendradarbiaudamas su jomis*⁴²;

*[...] meninis tyrimas, nebūdamas įprastine disciplina (bet greičiau tyrimo paradigma), gali tapti meno doktorantūros pagrindu, tuo pačiu išlaisvindamas meno doktorantūrą nuo humanitarinių ir kitų mokslų doktorantų tradicijų ir jų imitavimo.*⁴³

Kalbant rimčiau, aptariamos monografijos struktūra ir argumentacijos stilius iš dalies artimas „latūriškam“ sociologiniam reliatyvizmui⁴⁴ ir (ar) asociatyvumo principui, kuriam tai pat būdingas apofatikos prieskonis. Prancūzų sociologas Bruno Latouras teigė, kad „socialumas“ arba „sociumas“ nėra aptinkamas, distiliuojamas koku nors būdu tarp kokių nors daiktų ar reiškinių, tačiau yra tų reiškinių cirkuliacijos principas, sujungiantis nesocialinius reiškinius. Tai yra veikiau *asociatyvi sociologija*, arba

³⁷ *Ibidem*, p. 246.

³⁸ *Ibidem*, p. 247.

³⁹ *Ibidem*, p. 247.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 247.

⁴¹ *Ibidem*, p. 247.

⁴² *Ibidem*, p. 130.

⁴³ *Ibidem*, p. 135.

⁴⁴ Beje, aptariamoje monografijoje ir ankstesniuose autorių tyrimuose reliatyvizmas keičiamas transdiscipliniškumu. Žr. Michelkevičius, V.; Gedutis, A. From Inter-Disciplinarity Towards Trans-Disciplinarity in Arts and Sciences: Presumptions for the Artistic Research and Doctoral Studies in Arts. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2023, Vol. 109: The Uses and Abuses of Artistic Research in Post-Disciplinary Academia = Meninio tyrimo džiaugsmas ir negandos post-disciplininėje akademijoje / sudarytojai V. Michelkevičius, A. Gedutis, p. 15–46, <https://doi.org/10.37522/aaav.109.2023.158>.

asociologija⁴⁵. O estetikos sferą B. Latouras apibūdino kaip specifinę socialinę terpę, kurioje skleidžiasi „nesocialiniai“ reiškiniai.

Programinėje B. Latouro knygoje *Perrenkant socialumą: įvadas į veikėjo-tinklo teoriją* (originalus pavadinimas – *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*), skirtoje veikėjo-tinklo teorijos (VTT) pagrindimui, randame kone sokratišką dialogą (t. y. visą skyrių), kuriame profesorius (B. Latouro *alter ego*) bando paaiškinti į konsultaciją atėjusiam (informacinių sistemų) doktorantui (*sic!*), kas gi yra ta VTT?⁴⁶ Doktorantas guodžiasi, jog norėtų pritaikyti VTT savo moksliniame tyrime, bet pametė VTT prasmę giją!

Visų pirma, sako profesorius, norint perprasti VTT, nereikia bandyti jos perprasti! Antra, VTT nėra taikomoji sociologijos metodologija. Jos praktinė nauda atsiskleidžia tada, kai jos nebandoma pritaikyti praktiškai! Galiausiai, apibendrina profesorius, VTT – tai sistema, kuri padeda ne tiek tam tikru būdu analizuoti ir klasifikuoti socialinius reiškinius, kiek parodo, kaip jų analizuoti ir studijuoti nereikėtų!⁴⁷

2. Lobizmas

2.1. Atrasti ar išrasti?

Šios recenzijos pradžioje minėta, kad monografija aktyviai dalyvauja sutelktos grupės, siekiančios tapti mokykla (savi)legitimacijos procesuose, tad ją galima skaityti ir kaip *lobizmo* pavyzdį (atkreiptinas dėmesys, jog šio teksto autorius nesiekia advokatauti, ar, priešingai, – kenkti *meninio tyrimo* reiškiniui, greičiau tai yra subjektyvaus monografijos perskaitymo nulemtos mintys, nepretenduojančios į deklaratyvumą ir galutinę tiesą). Pradėsime nuo šio teksto autoriui įdomaus niuanso. Knygoje „Opapa, meno doktorantūra?!: pokalbiai prie Vilnelės apie mokslą ir meną“ publikuotame pokalbyje su A. Gedučiu V. Michelkevičius užsimena apie teleportaciją: „Kaip manai, kam meninis tyrimas galėtų būti reikalingas humanitarams? Gal jis galėtų būti jiems teleportacija į praeitį ar ateitį?“⁴⁸

Iš tiesų, ar kokia nors mokslinė koncepcija, modelis (kaip ir meninis tyrimas) yra *atrindamas*, kaip kad atidengiami objektyviai egzistuojantys geologiniai ar archeologiniai (kultūriniai) sluoksniai? Ar pats reiškinys labiau yra *išrandamas* ir tada įteisinamas? O įgavus tam tikrų administracinių, epistemologinių galių retrospektyviai projektuojamas „atgal“ kaip anksčiau egzistavęs objektyviai?

Galima prisiminti, pavyzdžiui, XIX a. antros pusės neurologo Jeano Martino Charcot įvardytą *isterinę neurozę*. Maža to, neurologai ją atpažino ankstesnių epochų dailėje. Fiziologo ir skulptoriaus, dirbusio J. M. Charcot asistentu, Paulio Richer veikalo įžangoje sakoma:

[...] mes siūlome parodyti dailėje atspindėtas neurozės išraiškas, kurios buvo vertinamos [...] kaip dvasios perversijos [...] dailė, atsisakydama simbolinės kalbos, transformavosi į detalias gamtos studijas. Apsėstųjų pavidalai apnuogina archajinių konvencijų ar pavienės vaizduotės ženklus tam, kad galėtume juos parodyti tikroviškai – kaip nesunkiai atpažįstamą isterinę neurozę.⁴⁹

⁴⁵ Latour, B. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 107, <https://doi.org/10.1093/oso/9780199256044.001.0001>.

⁴⁶ Pažymėtina, jog aptariamoje monografijoje vartojamas žodis „agentas“ yra sinonimiškas B. Latouro VTT esančiam žodžiui „veikėjas“.

⁴⁷ Visą *profesoriaus* ir *doktoranto* pokalbį žr. *ibidem*, p. 142–156. Šio pokalbio vertimas į lietuvių kalbą: Latour, B. Apie VTT pritaikymą informacinių sistemų tyrimui: kažkas panašaus į sokratišką dialogą / iš anglų k. vertė ir komentarus, patikslinančius kontekstą ar tekste esančias užuominas, parengė A. Poviliūnas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2020, t. 47, Nr. 2, p. 21–35, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2020.2.25>. Plačiau apie B. Latouro VTT žr. Poviliūnas, A. Ar reikia perrinkti socialumą? Nutrukęs B. Latouro ir P. Bourdieu ginčas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2020, t. 47, Nr. 2, p. 36–50, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2020.2.26>.

⁴⁸ Kaip pagauti meninio tyrimo onto-epistemologinę uodegą, kai ji yra arba dujinės būsenos, arba tarsi gegutės kiaušinis mokslų lizde? (Vytauto Michelkevičiaus ir Aldžio Gedučio pasikalbėjimai apie tyrimų slinktis tarp mokslo ir meno). In: *Opapa, meno doktorantūra?!: pokalbiai prie Vilnelės apie mokslą ir meną* / sudarytojas V. Michelkevičius. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla ir Doktorantūros skyrius, 2023, p. 28. Taip pat prieiga per internetą: <https://www.vda.lt/lt/doktorantura/leidiniai/opapa-meno-doktorantura> [žiūrėta 2026-03-05].

⁴⁹ Charcot, J. M.; Richer, P. M. L. *Les Démoniaques dans l'art*. Paris: Adrien Delahaye et Émile Lecrosnier ed., Place de L'École-de-Médecin, 1887, p. III–XII.

Taigi, moksle egzistuoja epistemologinė ir (ar) ideologinė dviprasmybė, kai tam tikra koncepcija tarsi paaiškina, įvardija dar praeityje tarsi egzistavusius reiškinius. Klausina: ar minėtas J. M. Charcot tiesiog „atrado“ ir pagaliau „įvardijo“ seniai egzistavusį reiškinį, ar vis dėlto *isterinė neurozė* yra istoriškai ir sociokultūriškai nulemta, sukurta (?) psichopatologija? Nesu tikras, bet tarsi kažkur esu aptikęs ištarą, kad praeities mokslininkai (ir menininkai) tiesiog nežinojo, kad praktikuoja *meninį tyrimą!*

2.2. Menas per kūrybą ir (ar) menas per karjerą?

Monografijoje skiriama daug dėmesio mokslui ir mokslinio žinojimo (de)konstravimui. „Meno“ kategorija taip pat dažnai minima – teigiama kad meninis tyrimas yra *tyrimas per meną arba su menu*. Tačiau „meno“ kategorija monografijoje nekonkretizuojama, vartojama tarsi būtų universali. Tiesa, kaip minėta, šiek tiek skiriama dėmesio Lietuvos tarpdisciplininio meno genezei, tarpdisciplininio meno ir šiuolaikinio meno sąvokų santykiui. Kaip bebūtų, „meno“ kategorija nėra universali. Todėl galima teigti, kad monografijoje vartojama (šiuolaikinio) meno sąvoka pirmiausia reiškia specifinį *meną per karjerą (institucijų sistemoje)* arba *meną su karjera*.

Sociologine prasme menas (šiandien) gali reikšti *saviraišką* (iš dalies galbūt *terapiją*, nors tai irgi pusiau savarankiška kategorija), gali reikšti *kūrybą*, o taip pat – *karjerą* (pripažinimą, prestižą, oficialų, netgi oficiozinį statusą). Nors šios kategorijos iš dalies yra susijusios, aptariamoms meno sampratos, jo rūšys nėra tapačios. Jos suponuoja kiek skirtingas sociologinės žiūros perspektyvas. Vertinant „meno“ kategoriją per vieną iš jų, atitinkamai keičiasi kitų dviejų semantika⁵⁰.

Menas *kaip saviraiška* gali skleisti už meno institucijų ribų, ir tokio meno pavidalai formaliai ir konceptualiai gali būti labai įvairūs. Šiuo atveju kiek problemiška tampa pati meno sąvoka⁵¹. Menas *kaip kūryba* gali skleisti taip pat už meno institucijų sistemos ribų (tai labiau traktuotina kaip „kūryba“), bet gali plėtotis ir joje (tai artimiau „meno“ sampratai siaurąja prasme, nes meno sąvoka pirmiausia yra institucinė). Bet taip pat yra įmanoma, jog dailininko ar menininko *kūrybos* pozicija gali nesutapti su pagrindinėse arba „centrinėse“ meno institucijose, jų sistemoje dominuojančia *aktualumo* konjunkture, administracinėmis madomis (angl. *mainstream*). Todėl *kūryba* netgi institucijų sistemoje nebūtinai garantuoja *karjerą*.

Menas per karjerą yra pirmiausia institucijų sistemos vidinis reiškinys. Jis yra stipriai veikiamas *socioideologinės konjunkčūros*, administracinių madų, saistomas lojalumo sistemoje (nerašytų) taisyklių ir ritualų. Menininko karjera gali būti daugiau ar mažiau sėkminga, bet svarbiausia šiuo atveju yra pati *orientacija* į ideologinę ir administracinę konjunkčūrą. Ši *orientacija* veikia tokį meną tiek konceptualiai, tiek ir formaliai. Beje, konkretūs tokio meno (orientuoto į karjerą) pavyzdžiai pateikiami V. Michelkevičiaus knygos „Mapping Artistic Research: Towards Diagrammatic Knowing“ skyriuje „Artistic Research in Lithuanian Contemporary Art“⁵².

Galima prisiminti ir Lietuvos sovietmečio oficialius arba oficiozinius konjunkčūrinius dailininkus ir jų dailę. Žinoma, šiuo atveju kalbama ne apie išorinius anuometinės dailės ir šiuolaikinio meno panašumus, bet *apie karjeros siekimo principų vidinę logiką ir struktūrą*, kuri nūdien nedaug ir tepakitusi. Tad galima klausimą formuluoti taip: ne kaip meninis tyrimas peržengia disciplinų ribas (šis leitmotyvas akcentuojamas ir jam skiriama daug dėmesio aptariamoje monografijoje), o *kaip ir kokia* socioideologinė ir institucinė konjunkčūra sukuria meno doktorantūrą ir meninį tyrimą?

⁵⁰ Recenzijos autorius remiasi ne tik asmenine profesine patirtimi meno (institucijų) ir akademinėje sistemoje, bet ir amerikiečių sociologo Howardo S. Beckerio paradigmine studija *Meno pasauliai*. Ypač žr. Becker, H. S. *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press, 1982, p. 217–271.

⁵¹ Plačiau apie skirtingus sąvokų darybos metodus žr. Norkus, Z. Apie klasikinę ir neklasikinę sąvokų darybą socialiniuose ir kultūros moksluose: minimalūs ir maksimalūs apibrėžimai, šeiminiai panašumai ir neraiškiosios aibės. *Problemos*, 2009, t. 75, p. 94–111, <https://doi.org/10.15388/Problemos.2009.0.1972>.

⁵² Tiesa, jie skyriuje nepristatomi kaip konjunkčūrinio-institucinio meno (per karjerą) pavyzdžiai. Priešingai, jie pristatomi kaip ypač progresyvūs, „novatoriški“, „eksperimentiniai“. Žr. Michelkevičius, V. *Mapping Artistic Research: Towards Diagrammatic Knowing*, p. 212–262.

Teigtina, jog monografijos teorinėje dalyje (skyrus „Žinojimai“) vartojama meno sąvoka būtų artimesnė *meno per kūrybą* sampratai. O skyriuose „Praktikos“ ir „Poveikiai“ aptariama meno samprata artimesnė *meno per (institucinę) karjerą* sampratai. Ji, šio teksto autoriaus požiūriu, kiek nedera su kuriamu meninio tyrimo „beveik anarchistiniu“ įvaizdžiu. Monografijoje sakoma, kad meninis tyrimas yra takus ir neturi aiškaus protokolo, jis „išlaisvina iš visų disciplinų tradicijų“⁵³, tai kartu yra „avangardas ir eksperimentinė veikla“⁵⁴, galinti tapti netgi „institucine kritika“⁵⁵.

Tai, kas deklaruojama kaip meninio tyrimo eksperimentinė, emancipacinė, avangardinė, institucinės kritikos ir panašiai⁵⁶ potenciali (ji būtų laikytina *kontrsystemine* arba *antisistemine*), monografijoje tarsi ir prieštarautų meninio tyrimo (kaip administracinio darinio) *orientacijai į oficialią sistemą* – į konjunk-tūrą, galios įveiklinimą, *meną per karjerą*, (naujų) hierarchijų steigimą, netgi dalinį polinkį į populizmą. Tai taip pat patvirtintų meno doktorantūrą ir meno disertacijas apibūdinantis ir per dažnai bei per pri-mygtinai kartojamas žodis „pripažintas“⁵⁷.

Galiausiai, po gana sudėtingų svarstymų apie tarpdiscipliniškumą, postdiscipliniškumą, transdiscipliniškumą, monografijos autoriai labai jau paprastai, netgi paviršutiniškai, „išveda“ skaitytojus iš „ontologinių ir epistemologinių brūzgynų“, iš „x discipliniškumo sampynų“:

*Žinoma, kad transdisciplininėje veikloje susiduriama su kitų (ne motininių) disciplinų įvaldymo ir išmanymo problema, tačiau laikytina, kad bent meno doktorantūros metu ją gali padėti išspręsti transdisciplininė komanda: pats doktorantas ir du jo vadovai (Lietuvoje), iš kurių vienas dažniausiai būna patyręs mokslininkas, o kitas – pripažintas menininkas [...].*⁵⁸

⁵³ Michelkevičius, V.; Gedutis, A. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*, p. 130.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 135. Teisybės dėlei reikėtų pasakyti, kad monografijos autoriai elgiasi apdairiau – jie patys tiesiogiai tarsi ir neteigia, kad meninis tyrimas būtinai yra *ribų peržengimas, eksperimentai, avangardas*. Autoriai „nešališkai“ pacituoja kitų mintis. Vis dėlto, žvelgiant į visumą, skaitant tarp eilučių, teigtina, jog monografijos autoriai irgi būtų linkę pritarti tokiam meninio tyrimo traktuotei.

⁵⁵ *Plačiau žr. ibidem*, p. 306–310.

⁵⁶ Kita vertus, į avangardą galima žvelgti ir per „valios galiai“ (saistymosi su politine ir ekonomine galia) prizmę, nes egzistuoja įvairių avangardo traktuotė. Istoriskai avangardas siejamas su XX a. pirmą puse ir laikytinas antiinstituciniu reiškiniu (tiesa, priešrevoliucinės ir porevoliucinės Rusijos avangardas pasižymėjo sava ideologija ir santykiais su porevoliucine valdžia). Po Antrojo pasaulinio karo turime reikalą jau su avangardo skilimu į *kontrkultūras* (pavyzdžiui, *Situacionistų internacionalas, Londono psichogeografijos asociacija, Letristų sąjūdis*, ankstyvasis *Fluxus*, meno streikas, taip pat minėtinas Alytaus DAMTP, arba psichodarbininkų, meno streikas Lietuvoje) ir *neoavangardines* sroves (pavyzdžiui, COBRA, konceptualizmas, minimalizmas, žemės menas, kūno menas, popmenas, hepeningas, performansas, transavangardas, vėlyvavasis *Fluxus*, vėliau – videomenas, iš dalies – „institucinė kritika“). Tiek kontrkultūrinės, tiek ir neoavangardinės srovės traktuotinos kaip savaip emancipacinės, tačiau kontrkultūrinės srovės buvo labiau ideologizuotos ir istoriškai dažniausiai liko už (oficialios) meno institucijų sistemos ribų, nes tą sistemą jos kritikavo ir siekė panaikinti apskritai. Todėl šias sroves problemiška vadinti menu. *Neoavangardo* srovės buvo mažiau ideologizuotos ir labiau estetizuotos, orientuotos į XX a. septinto dešimtmečio sustabarėjusių Vakarų meno institucijų, galerijų sistemos reorganizaciją, atnaujinimą. Ilgainiui tos srovės pačios institucionalizavosi, išilėjo į tą sistemą ir tapo pagrindu to, kas aptariamoje monografijoje vadinama menu ir ką teksto autorius šioje recenzijoje vadina specifiniu *menu per karjerą*.

⁵⁷ Pavyzdžiui: „[...] buvo pripažintas kaip meno disertacija [...] nes komisijoje dalyvavo pripažinti mokslininkai [...] ir pripažinti menininkai [...] tekstas buvo pripažintas kaip literatūros kūrinys tiek leidėjų [...], tiek auditorijos [...] (buvo suteikta įvairių premijų ir pati aukščiausia Nacionalinė kultūros ir meno premija)“. *Žr. ibidem*, p. 275.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 186. Šis leitmotyvas reikalaujantis atskiro tyrimo, nes tai yra gana rimtas Lietuvos šiuolaikinio meno (institucijų) sistemos politikos klausimas. Monografijos autoriai, aptardami meno kategoriją, panašu, remiasi XX a. dešimtmetyje Lietuvoje susiformavusiu ir ilgainiui nusistovėjusiu ideologiniu ir sociokultūriniu šablonu, pagal kurį tarpdisciplininis ir (ar) šiuolaikinis menas, taip pat jam atstovaujanti, administruojanti institucijos, taigi, *systema*, su kuria institucijai saistosi ar bent jau ideologiškai į ją orientuojasi meno doktorantūra bei meninis tyrimas, reprezentuoja eksperimentiškumą, ribų peržengimą, emancipaciją, avangardiškumą ir panašiai. Žvelgiant iš XX a. dešimto dešimtmečio perspektyvos, tokia požiūryje tikrai būtų daug tiesos. Tačiau *šiantdieninėje* vietinėje (šiuolaikinio) meno sistemoje yra tarsi politiškai nekorektiška, nepopuliaru atkreipti dėmesį į socioideologinę ir administracinę *paklaidą* – jog beveik per tris dešimtmečius nuo 2000 m. (Lietuvos) tarpdisciplininis / šiuolaikinis menas ir jam atstovaujanti / jį administruojanti institucijų sistema keitėsi savo viduje. Ji, be minėtų „progresyvių“ ir „ribų peržengimo“ savybių, taip pat įgavo gana ryškių konjunk-tūros, oficiozo, galios, ideologinės kontrolės reprezentantės, galų gale – nepotizmo, idėjinės stagnacijos ir konservatyvizmo bruožų. Taigi, paprastai meno kategorija susiejama su „meno“ (sistemos) „permanentinio progreso“ ar „permanentinio avangardiškumo“ kliše (ir aptariamoje monografijoje), kuri tuo pat metu maskuoja tai, jog XX a. dešimtmetyje susiformavusiam šiuolaikinio meno ir institucijų sistemos įvaizdyje, jį įprasminančiuose terminuose tarpsta jau pakitusios prasmės ir funkcijos, kartais netgi priešingos pirminėms. Pastebėtina, kad jau atsiranda tyrimų, aptariančių šį klausimą: Jankovska, D. Institucinės kritikos diskursas šiuolaikinio meno centro (ŠMC) leidyboje. *Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentų mokslo darbai*, 2025, p. 117–131, <https://doi.org/10.15388/VUIFMSMD.2025.2.8>; Šapoka, K. Vilniaus šiuolaikinio meno (institucijų) sistemos „konservatyvusis posūkis“ po 2010 metų: socioideologinis aspektas. *Aktualu rytoj / Relevant Tomorrow*, 2023, t. 3, Nr. 23–24: specialus numeris „Europa. Sostinė. Tapsmas: XIX–XXI amžiaus Vilnius“ = Special Issue „Europe. Capital. Transformations: Vilnius in the 19th–21st Centuries“ / sudarytojai ir moksliniai redaktoriai – I. Strumickienė, D. Žiemelis, p. 20–62, <https://doi.org/10.51740/RT.3.23.24.3>.

Įdomu, ar, atsižvelgiant į doktoranto, tiriančio, pavyzdžiui, *nepripažinimą* ir *nepatyrimą*, doktorantūros procesui ar disertacijos gynimui galėtų vadovauti *visiškai nepatyręs* mokslininkas ir *visiškai nepripažintas* menininkas? Tik kas autentifikuotų pasirinktų vadovų *nepatyrimą* ir *nepripažinimą*? Patyrę mokslininkai ir pripažinti menininkai? Epistemologijos politikos požiūriu gana sudėtingoje monografijoje žodžiai „patyręs“ ir „pripažintas“ laikytini tautologiškais.

Žinoma, ribos tarp *meno per kūrybą* ir *meno per karjerą* (kaip ir *mokslo per pašaukimą*⁵⁹ ir *mokslo per karjerą*) modelių nėra labai griežtos, veikia – sąlygiškos. Šie modeliai neretai linkę netgi susipinti. Ir vis dėlto tam tikros ribos egzistuoja, tad monografijoje jas būtų buvę pravartu paaiškinti, nes šie, iš pažiūros nepastebimi, bet svarbūs niuansai daro įtaką meno doktorantūros ir meninio tyrimo administracinei, formaliai, konceptualiai ir ideologinei struktūrai.

Užsklanda: akademinio tyrimo ir lobizmo logika

Monografijoje deklaruojami meninio tyrimo „transgresavimo“, „ribų peržengimo“, „išlaisvinimo“, „avangardo“ kiek idealizuoti, romantizuoti ir heroizuoti įvairdžiai prieštarauja sąsajai su menine-institucine konjunkture, netgi oficiozu, *meno per karjerą* modeliais, galios įveiklinimo per meno doktorantūrą siekimu. Galbūt monografijos autoriai nepastebėjo (?) prasminio poslinkio, paklaidos – pabrėždami meninio tyrimo eksperimentiškumą, avangardiškumą, ribų peržengimą *akademinėje (mokslo institucijų) sferoje*, jie tuo pat metu orientuojasi į galios konjunkturą, administracinę konservatizmą *meno (institucijų) sistemoje*.

Monografijoje ne visada dera *akademinio tyrimo logika* (ir etika) su *lobizmo logika* (kuriai būdinga sava „etika“). Pastebėtina, kad vertinant monografiją *akademinio tyrimo* aspektu joje (ypač paskutiniame skyriuje „Poveikiai“) neretai pasitaiko argumentacijos paradoksų, prieštaravimų, paviršutiniškų, netgi tautologiškų kategorijų. Vis dėlto, žvelgiant per *lobizmo* prizmę, galima teigti, kad šie prieštaravimai tampa iš dalies suprantami ir netgi savaip „logiški“. Abu šie lygmenys *atskirai* monografijoje išradingai ir profesionaliai išauginami, vėliau bandoma juos jausti į vientisą teksto audinį. Tačiau į vieną prasminę visumą autoriams jų sujungti nepavyko – kad ir kaip paradoksaliai tai skambėtų, šios logikos yra nesuderinamos iš esmės.

Reziumuojanti išvada: monografija kaip uždara, sau pakankama siužetinė, konceptuali (ir netgi estetinė) visuma yra įdomi ir įtraukianti, dinamiška. Ji – netgi chuliganiška ir provokuojanti, bet kartu ir profesionali. Tai tarsi aukštos kokybės akademinis trileris! Tiesa, tai nereiškia, kad toks trileris atspindi tikrovę.

Interesų konfliktas

Autorius deklaruoja, kad jokio interesų konflikto nėra.

Apie autorių

Kęstutis Šapoka – humanitarinių mokslų (menotyros krypties) daktaras, vizualiojo meno kūrėjas, dailės kritikas, Lietuvos kultūros tyrimų instituto ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos mokslinis tyrėjas. Mokslinių interesų kryptys: šiuolaikinis menas ir ideologija, dailės sociologija, dailėtyros ir dailės kritikos metodologija, meno filosofija, meno ir psichopatologijos santykis.

ORCID

Kęstutis Šapoka <https://orcid.org/0000-0001-6729-4865>

⁵⁹ Paradigminis tekstas šiuo klausimu: Weber, M. Mokslas kaip profesinis pašaukimas / iš vokiečių k. vertė Z. Norkus. *Problemos*, 1990, t. 42, p. 69–82, <https://doi.org/10.15388/Problemos.1990.42.7107>.

Literatūra

- Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2015, t. 79: Meninis tyrimas: teorija ir praktika = Artistic Research: Theory and Practice / sudarytojas Vytautas Michelkevičius. Taip pat prieiga per internetą: <https://leidykla.vda.lt/lt/leidinys/1293521618/meninis-tyrimas-teorija-ir-praktika-artistic-research-theory-and-practice-2015-79> [žiūrėta 2026-03-05].
- Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2023, Vol. 109: The Uses and Abuses of Artistic Research in Post-Disciplinary Academia = Meninio tyrimo džiaugsmas ir negandos post-disciplininėje akademijoje / sudarytojai Vytautas Michelkevičius, Aldis Gedutis. Taip pat prieiga per internetą: <https://aaav.vda.lt/journal/issue/view/aaav109> [žiūrėta 2026-03-05].
- Adomėnas, Mantas; Ališauskas, Vytautas; Petrauskas, Rimvydas; Putinaitė, Nerija; Tamošaitis, Mantas. *Lietuvos humanitarinių mokslų Raudonoji knyga*. Vilnius: [M. Tamošaitis], 2019.
- Becker, Howard Saul. *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press, 1982.
- Charcot, Jean Martin; Richer, Paul Marie Louis Pierre. *Les Démoniaques dans l'art*. Paris: Adrien Delahaye et Émile Lecrosnier ed., Place de L'École-de-Medecin, 1887.
- Diagraminės vaizduotės atlasas: žemėlapių tyrimuose, mene ir edukacijoje = Atlas of Diagrammatic Imagination: Maps in Research, Art and Education* / sudarytojai Lina Michelkevičė, Vytautas Michelkevičius. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2019.
- Fotografijos, istorijos, žemėlapių: foto/karto/istorio/grafijos = Mapping Lithuanian Photography: Histories and Archives* / knygos sudarytojai ir projekto kuratoriai – Vytautas Michelkevičius, Agnė Narušytė, Lina Michelkevičė. Vilnius: Mene, 2007.
- Gedutis, Aldis. Klaipėdos garsovaizdis (I): (ne)girdėtas miestas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2017, t. 38, Nr. 1, p. 117–130. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2016.1.10313>
- Gedutis, Aldis. Klaipėdos garsovaizdis (II): (iš)klausytas miestas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2017, t. 39, Nr. 2, p. 99–116. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2016.2.10819>
- Gedutis, Aldis. Meninis tyrimas: kaip „supiršti“ mokslą ir meną? *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2015, t. 79: Meninis tyrimas: teorija ir praktika = Artistic Research: Theory and Practice / sudarytojas Vytautas Michelkevičius, p. 15–29. Taip pat prieiga per internetą: https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_79/1_str_gedutis_79.pdf [žiūrėta 2026-03-05].
- Gedutis, Aldis; Kraniauskas, Liutauras. *Socialinių ir humanitarinių mokslų vertinimo praktikos Lietuvoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2013.
- Gedutis, Aldis; Michelkevičius, Vytautas. Meninis tyrimas: gegužiukas svetimame lizde ar epistemologiškai pagrįsta tyrimo strategija? *Problemos*, 2021, t. 100, p. 167–179. <https://doi.org/10.15388/Problemos.100.13>
- Gedutis, Aldis; Michelkevičius, Vytautas. „Argumentum ornithologicum“: kaip sparnuočių metaforos padeda geriau suprasti meninį tyrimą. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2022, t. 51, Nr. 2, p. 55–72. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2022.2.37>
- Jankovska, Dominyka. Institucinės kritikos diskursas šiuolaikinio meno centro (ŠMC) leidyboje. *Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentų mokslo darbai*, 2025, p. 117–131. <https://doi.org/10.15388/VUIFSMD.2025.2.8>
- Kaip pagauti meninio tyrimo onto-epistemologinę uodegą, kai ji yra arba dujinės būsenos, arba tarsi gegutės kiaušinis mokslų lizde? (Vytauto Michelkevičiaus ir Aldžio Gedučio pasikalbėjimai apie tyrimų slinktis tarp mokslo ir meno). In: *Opapa, meno doktorantūra?!*: pokalbiai prie Vilnelės apie mokslą ir meną / sudarytojas Vytautas Michelkevičius. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla ir Doktorantūros skyrius, 2023, p. 26–45. Taip pat prieiga per internetą: <https://www.vda.lt/lt/doktorantura/leidiniai/opapa-meno-doktorantura> [žiūrėta 2026-03-05].
- KU filosofas A. Gedutis miesto žavesį pažįsta per garsus. *Klaipėdos universitetas*, 2025 m. gruodžio 4 d. Prieiga per internetą: <https://www.ku.lt/lt/naujienos/ku-filosofas-a-gedutis-miesto-zavesi-pazista-per-garsus> [žiūrėta 2026-03-05].

- Latour, Bruno. Apie VTT pritaikymą informacinių sistemų tyrimui: kažkas panašaus į sokratišką dialogą / iš anglų k. vertė ir komentarus, patikslinančius kontekstą ar tekste esančias užuominas, parengė Arūnas Poviliūnas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2020, t. 47, Nr. 2, p. 21–35. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2020.2.25>
- Latour, Bruno. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199256044.001.0001>
- Maironis. Kukavo gegutė. In: *Maironio raštai*, t. 1: Lyrika [šeštoji laida]. Kaunas: „Raidės“ spaustuvė, 1927, p. 24. Taip pat prieiga per internetą: <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0004201154> [žiūrėta 2026-03-05].
- Michelkevičius, Vytautas. *Mapping Artistic Research: Towards Diagrammatic Knowing* / Translation from Lithuanian by Jurij Dobriakov. Vilnius: Vilnius Academy of Arts Press, 2018.
- Michelkevičius, Vytautas. *Meninio tyrimo suvesti: žinojimo kontūrais*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016.
- Michelkevičius, Vytautas; Gedutis, Aldis. From Inter-Disciplinarity Towards Trans-Disciplinarity in Arts and Sciences: Presumptions for the Artistic Research and Doctoral Studies in Arts. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2023, Vol. 109: The Uses and Abuses of Artistic Research in Post-Disciplinary Academia = Meninio tyrimo džiaugsmas ir negandos post-disciplininėje akademijoje / sudarytojai Vytautas Michelkevičius, Aldis Gedutis, p. 15–46. <https://doi.org/10.37522/aaav.109.2023.158>
- Michelkevičius, Vytautas; Gedutis, Aldis. *Gegutės giesmės: apie meninio tyrimo žinojimus, praktikas ir poveikius*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2025.
- Mullins, Nicholas C. *Theories and Theory Groups in Contemporary American Sociology*. New York: Harper & Row, 1973.
- Norkus, Zenonas. Apie klasikinę ir neklasikinę sąvokų darybą socialiniuose ir kultūros moksluose: minimalūs ir maksimalūs apibrėžimai, šeiminiai panašumai ir neraiškiosios aibės. *Problemos*, 2009, t. 75, p. 94–111. <https://doi.org/10.15388/Problemos.2009.0.1972>
- Norkus, Zenonas. Mokslo vertybinio neutralumo problema XX a. filosofijoje (M. Weberis, analitinė mokslo filosofija ir metaetika, kritinė teorija). *Problemos*, 2001, t. 59, p. 9–40. <https://doi.org/10.15388/Problemos.2001.59.6829>
- Opapa, meno doktorantūra?!: pokalbiai prie Vilnelės apie mokslą ir meną* / sudarytojas Vytautas Michelkevičius. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla ir Doktorantūros skyrius, 2023. Taip pat prieiga per internetą: <https://www.vda.lt/lt/doktorantura/leidiniai/opapa-meno-doktorantura> [žiūrėta 2026-03-05].
- Pažvelgti į problemas per menininkų vaizduotę: pokalbis su Vytautu Michelkevičiumi / kalbėjosi Ramunė Balevičiūtė. *7 meno dienos*, 2020, gegužės 22 d., Nr. 20 (1341), p. 4–5. Taip pat prieiga per internetą: https://www.7md.lt/tarp_disciplinu/2020-05-22/Pazvelgti-i-problemas-per-menininku-vaizduote [žiūrėta 2026-03-05].
- Poviliūnas, Arūnas. Ar reikia perrinkti socialumą? Nutrūkęs B. Latouro ir P. Bourdieu ginčas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2020, t. 47, Nr. 2, p. 36–50. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2020.2.26>
- Sivanesan, Sumugan. Karaoke Theory / Karaoke Therapy. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2023, Vol. 109: The Uses and Abuses of Artistic Research in Post-Disciplinary Academia = Meninio tyrimo džiaugsmas ir negandos post-disciplininėje akademijoje / sudarytojai Vytautas Michelkevičius, Aldis Gedutis, p. 192–213. <https://doi.org/10.37522/aaav.109.2023.166>
- Šapoka, Kęstutis. Vilniaus šiuolaikinio meno (institucijų) sistemos „konservatyvusis posūkis“ po 2010 metų: socioideologinis aspektas. *Aktualu rytoj / Relevant Tomorrow*, 2023, t. 3, Nr. 23–24: specialus numeris „Europa. Sostinė. Tapsmas: XIX–XXI amžiaus Vilnius“ = Special Issue “Europe. Capital. Transformations: Vilnius in the 19th–21st Centuries” / sudarytojai ir moksliniai redaktoriai – Ilona Strumickienė, Darius Žiemelis, p. 20–62. <https://doi.org/10.51740/RT.3.23.24.3>
- Weber, Max. Mokslas kaip profesinis pašaukimas / iš vokiečių k. vertė Zenonas Norkus. *Problemos*, 1990, t. 42, p. 69–82. <https://doi.org/10.15388/Problemos.1990.42.7107>